

МІНЯТЮРИ.

XXII. З варшавських споминів.

Прийшла куховарка наймати ся: дуже убога дівчина, показує свою служебну книжечку, означено там: Служила у таких то панів квартал, у других два, а як де, то й два тільки тижні і ніде року не вибула, а тим часом одмітки погані нема.

— Щож се ти так усе покидала своїх хазяїнів, ніде року не вибувала? Не вже поспіль тобі трапляли ся недобрі?

— Та я, пане, крити ся не буду, усю правду до разу скажу. У мене єсть песик, моєї, нехай царствує, матери (і сльоза на віях повисла, голос забренів); я його ніколи не занедбаю, а з песиком мене довго не держать ніде і найбільше прислуга мене виїдає з ним. Бо вона-б дворничисі підлестилась, однесла-б ті зливки з тарілок, що зостають ся в панів, а то вже песикови треба віддати.

— Добре: ми тебе і з песиком приймемо. Нас тільки двоє, я та пані. Будемо жалувати в-купі песика твого. Деж він? Де ти його покинула?

— Ось у сїнях. Він од мене нікуди не встряне. Силоміць його задержала у сїнях.

— Добре: ти зараз і зостанеш ся?

— Ні, ще три дні добувати.

— А нашій куховарці строк через два дні. Ну, ми один день і самі перебудемо. Пообідаємо і в ресторації.

Після сїєї розмови Тереса щось із кишені достала. Дає нам задаток, щоб певне було за нею місце. Ми думали

гроші, аж то портрет ксьондза, а із-за дверей і горщечок іерані червоної достає і тож нам дає у заставу.

— Ну, добре, будь певна.

Через три дні і приходять Тереса, із нею песик чорненький, блискученький, так собі: за красу держати-б його ніхто не схотів, шкода кошту, а за його вірність, покірливість, а к тому-ж і сьвята пам'ять матусі усе дає песикови вагу і він має притулок, харч і честь; коли-б те тямив. Дівчинка через свої переходи од хазяїна ік хазяїну з'убожіла. Не всякий же раз так пощастить службу зараз знайти, а инколи треба пересидіти тиждень або й більш на квартирі, і утрачатись на себе й на песика. А в її тільки й добра, що отсе у заставі. Вона з собою й носить отсю іерань та портрет. Іде дівчинка на базар і песик за нею; у пекарню пані пошле, і він за нею; і нас уже не цураєть ся, обізнав ся, служить нам і хустку подає. Прийде Тереса з базару, він притьмом із докладом до панських дверей біжить, лапою дряпає, вищить, оповіщає. Треба пану і свої папери кидати та відчиняти любому песикови. Як отсе хто прийде, то він і біжить до пана з докладом: як не скаже, що у прихожій хтось стоїть чужий, тебе чекає. Побіжить, загляне у прихожу, гавкне на його тай знов до пана, аж стогне, стрибає тай знов до порога: назирить, щоб не втікло; або сяде на порозі і вартує, не дає тому і поворухнутись, а той як чхне, так і задзаволить наш песик: боронь Боже з місця рушити, стій тай тільки. Престрогий був песик, Фіделем звали.

Одного дня пішла Тереса на базар, песик неодступно з нею, а то глянь — нема; вона одбігла кілька кроків, уже бачить, гицель телющить Фіделя; зачепив верьовку за шию, притис до залізної клітки і саджає уже туди його, де там уже не один сидить арештант. З досади собаки накинулись на Фіделя і мало не розірвали. У Тересі і серце зов'яло! Вона гицля просить, уклоняєть ся йому, гроші йому маленькі дає. Ні, не слухає.

— Заборонено — каже — оддавати, як у собак ошийника нема. Тих псів велено убивати.

Тереса прибігає швидко до пана і панії і за слізми вимовити слова не може.

— Та кажи-ж, що стало ся, видко гроші згубила чи що? Чи обидив хто?

— Ні, ні! — ледви одхлинувши вимовила Тереса. — Песика гицель захопив і повіз хто його знає й куди.

— Не такий чорт страшний, як його малюють! — каже пан. — Заплатити і одкупити можна.

— Ні, скільки не прохала і гроші поступала: ні, каже, велено таких стрелять.

— Єсть же закон! — каже пан. — Раньше тижня не має він права їх убивати: може хазяїн з'явиться з викупом. Сьогодні в мене доклад, а завтра я там буду і виволью тобі Фіделя.

І виректи того не можна, з якою радістю почула Тереса сі речі. На другий день бере пан дорожку і їде за рогатки. Як став наближатись на те побоїще, готов був вернути ся: кістяки, смород і аж темно в очах: вороння, вороння крикає, ну, та ще к тому і туманно; упхали у двір, і там смердота душить. Аж бачить залізні крати під повіткою і все морди песячі визирають, ждуть своїх добродіїв. Дивить ся, аж далі в одному закомірку песик вищить, рветь ся, лапку просаджує, зубами залізний прут хоче перегризти.

— Пізнав, пізнав! — каже гицель чи сторож.

За три дні взяли з пана викупу три злоті і одпустили. Пан узяв на руки. Боже, і вдержати не можна! Викрутив ся із рук, округи пана раз десять оббіг. Сів пан на дорожку, піймав його, взяв знов на руки, держить. Так не можна удержати, знов вислобонив ся, побіг, і кругом коней і дорожки бігає, і знов на східці стрибає, і знов побіг округи дорожки і так верстав до самого місця; а як до дому приїхали, по східцях помчав ся поперед пана, став у двері стукати, дряпати; ще пан на половині східців був, як Тереса відчинила двері, він ускочив до її; бігав-бігав округи Тереси, потім побіг по всіх покоях, до панії, радощі усім такі, що вірний, хоч і німий слуга вернув ся. Потім увійшов і пан, за їм ніяк не вженеть ся: до його Фідель кинув ся знов і до панії, завищав, потім упав перед паном на передні лапки, положив їх на ноги

панови і головку положив і довго так лежав, щось вищав, промовляв, дякував. Тереса теплими сльозами умивала ся.

Ганна Барвінок.

XXIII. Візник.

Був собі звичайним візником. Мав старого „на ресорах“ фіякра і суху, сліпу на одно око шкапу. Цілий день сидів на кізлі або стояв біля ратуша та глядів на проходжних, або відвозив своїх гостей в назначені місця. Вечером вертав до низького, обідраного домика біля рогачки, заводив коня до стайні, ховав півозку під шоцу, а сам входив до хати, кидав ся на лаву, простягав змучені цілоденним сидженем члени і засипляв твердим сном. Мешкав сам...

От і тепер сидів, як звичайно, на своїй повозці, що стояла на ринку. Біля него крутились по хідниках проходжі: пани, пані, жовніри, урядники, селяне, зарібники — все збите в одну безладну масу... Та його се не займало. Бачив се преці що день — то була буденщина... Водив очима то сюди, то туди, схиливши голову. Думав... Поглянув на коня, що стояв сумний, похнюпивши голову. Жаль йому стало звірини. Встав, виймив зпід сидження трохи сіна і положив перед конем, що не лїниво взяв ся до діла. Сам сів знов на своє місце та потонув у думках...

Тепер він простий візник. Ніхто на нього не звертає уваги, ніхто не промовить ласкаво. Хиба часом прийде який панок або пані, каже завезти себе там і там, тай ще вилає, що за дорого каже собі платити, що віз трясе, що кінь тягне за поволи...

А колись було не так. Колись, тому років в 30, він, син багатого фабриканта, знав лучшу долю. Тоді всі любили гарного, ясноволосого Юзя, всі його обнімали, цілували, називали „любою дитиною“. І пригадались йому як у сні ті гарно вбрані пани й пані з блискучими перстеньками на руках, що тулили його, частували цукорками, чоколядками, саджали на колїна, гралась із ним... Певно, таж його отець мав аж пять каменяць. Хто би не любив